

Przemoc wobec kobiet: badanie przeprowadzone w skali UE

Art. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej stanowi, że godność człowieka jest nienaruszalna oraz że musi być szanowana i chroniona. Art. 2 gwarantuje prawo do życia, a w art. 4 ustanowiono zakaz stosowania tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. W art. 21 przyznaje się prawo do bycia wolnym od dyskryminacji, w tym ze względu na płeć, a w art. 47 zapewnia się prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

Kontekst

Przemoc wobec kobiet obejmuje przestępstwa wywierające nieproporcjonalnie duży wpływ na kobiety, takie jak napaść na tle seksualnym, gwałt oraz „przemoc domowa”. Stanowią one naruszenie praw podstawowych kobiet do godności i równouprawnienia. Przypadki przemocy wobec kobiet nie wywierają wpływu wyłącznie na kobiety będące ich ofiarami, ale oddziałują również na ich rodziny, przyjaciół i ogół społeczeństwa. Z tego względu należy krytycznie przyrzeć się sposobom reagowania przez społeczeństwo i państwo na tego rodzaju nadużycia. Zarówno na szczeblu Unii Europejskiej (UE), jak i na szczeblu krajowym, należy podejmować środki na rzecz zwalczania i zapobiegania przemocy wobec kobiet.

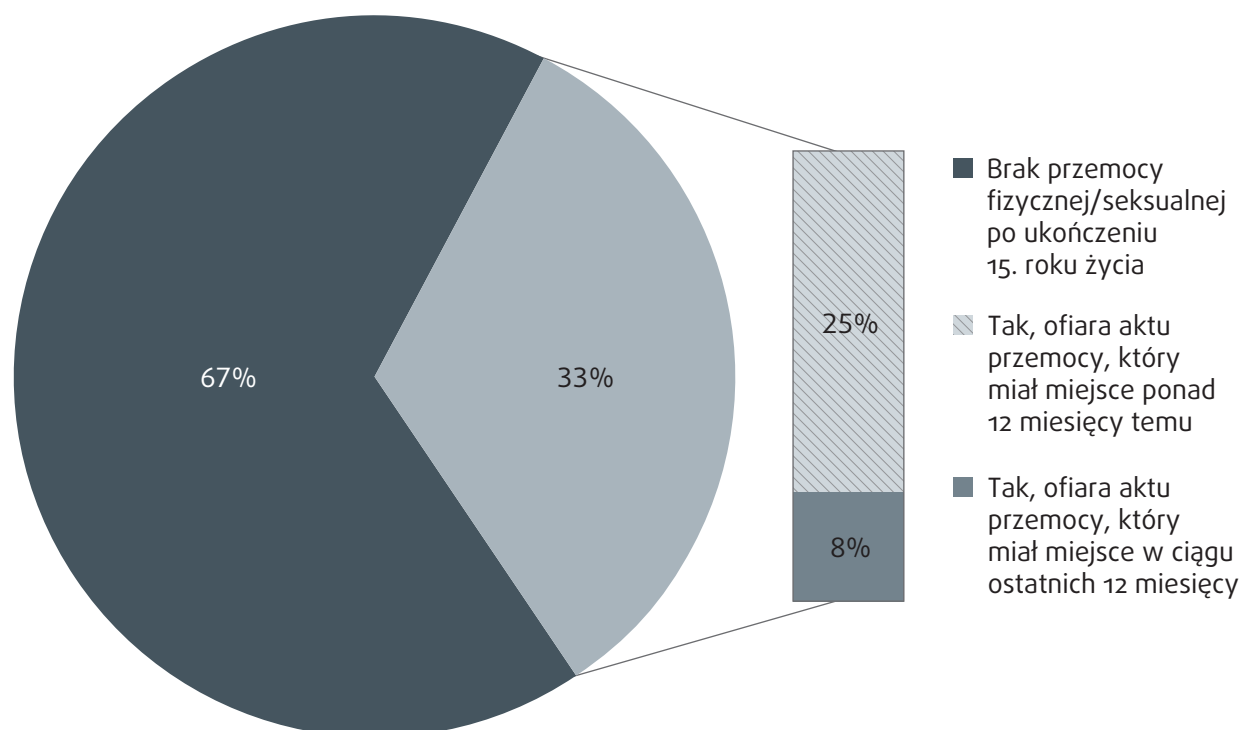
Do środków na szczeblu europejskim, które można zastosować w odniesieniu do przypadków przemocy wobec kobiet, zalicza się dyrektywę UE w sprawie ofiar przestępstw (2012/29/UE) oraz Konwencję Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencja stambulska). W przyjętej w 2012 r. dyrektywie w sprawie ofiar przestępstw ustanowiono minimalne normy w zakresie praw, ochrony i wsparcia ofiar przestępstw w UE, odnosząc się w szczególności do ofiar przemocy ze względu na płeć, ofiar przemocy seksualnej oraz ofiar przemocy w bliskich związkach. Konwencja stambulska, która została przyjęta przez Radę Europy w 2011 r., stanowi pierwszy prawnie wiążący instrument regionalny w Europie odnoszący się w kompleksowy sposób do różnych form przemocy wobec kobiet, takich jak przemoc psychiczna, prześladowanie, przemoc fizyczna, przemoc seksualna i molestowanie seksualne. Konwencja wejdzie w życie po jej ratyfikowaniu w 10 państwach.

Niezależnie od tych obiecujących zmian prawnych wyniki badania dotyczącego przemocy wobec kobiet przeprowadzonego w skali UE przez FRA wskazują, że większość kobiet, które doświadczyły przemocy, nie zgłasza takich przypadków policji ani organizacjom wspierającym ofiary przestępstw. W rezultacie nie nawiązują one kontaktu z organami wymiaru sprawiedliwości ani z innymi służbami. Dlatego należy jednoznacznie stwierdzić, że potrzeby i prawa wielu kobiet w UE nie są obecnie respektowane w praktyce.

Biorąc pod uwagę skutki zjawiska przemocy wobec kobiet, fakt, że decydenci i prawnicy w wielu państwach członkowskich UE w dalszym ciągu zmagają się z brakiem wyczerpujących danych na temat skali i charakteru tego problemu, należy uznać za godny ubolewania. Większość kobiet nie zgłasza przypadków zastosowania wobec nich przemocy, a istniejące obecnie systemy, które często są postrzegane jako niezapewniające odpowiedniego wsparcia, nie zachęcają ich do podejmowania takich działań. Oficjalne dane gromadzone przez wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych obejmują zaledwie niewielką część przypadków stosowania przemocy, tj. wyłącznie te z nich, które zostały zgłoszone. W konsekwencji środki polityczne i praktyczne podejmowane w celu rozwiązania problemu przemocy wobec kobiet nie zawsze są opracowywane w oparciu o kompletne informacje. Choć część państw członkowskich UE i instytucji badawczych przeprowadziło ankiety i innego rodzaju badania dotyczące przemocy wobec kobiet, przedmiotowy obszar w dalszym ciągu cechuje się niedoborem kompleksowych i porównywalnych danych z całej UE, w odróżnieniu od innych obszarów, takich jak zatrudnienie, w przypadku których wiele państw członkowskich gromadzi dane dotyczące płci.

Badanie FRA przeprowadzone w skali UE stanowi odpowiedź na zapotrzebowanie na dane dotyczące przemocy wobec kobiet zgłoszone przez Parlament i powtórzone przez Radę UE w Konkluzjach w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet w UE.. Wyniki badań ankietowych można porównać z dostępnymi danymi, biorąc pod uwagę istniejące luki w poziomie wiedzy na temat przemocy wobec kobiet w UE i na poziomie poszczególnych państw członkowskich, i wykorzystać je przy opracowywaniu polityk i działań służących zwalczaniu tego naruszenia praw człowieka.

Rysunek 1: Kobiety, które doświadczały przemocy fizycznej lub seksualnej po ukończeniu 15. roku życia w okresie 12 miesięcy przed przeprowadzeniem rozmowy, UE-28 (%)

Uwaga: Na podstawie odpowiedzi udzielonych przez wszystkie respondentki (N = 42 002).

Źródło: Zbiór danych zgromadzonych w ramach badania FRA dotyczącego przemocy wobec kobiet ze względu na płeć, 2012 r.

Gromadzenie i zakres danych

Wyniki przeprowadzonego przez FRA badania dotyczącego przemocy wobec kobiety zostały opracowane w oparciu o rozmowy z 42 000 kobiet ze wszystkich 28 państw członkowskich UE, przy czym w każdym państwie członkowskim przeprowadzono średnio 1 500 rozmów. Respondentki zostały wybrane metodą doboru losowego. Wyniki badania są reprezentatywne dla doświadczeń i opinii kobiet w wieku od 18 do 74 lat żyjących w UE. Standardowe rozmowy przeprowadzane w ramach badania obejmowały pytania dotyczące przemocy fizycznej, seksualnej i psychicznej, wiktymizacji w dzieciństwie, molestowania seksualnego i prześladowania, w tym także za pośrednictwem nowych środków przekazu, takich jak internet. Kobiety zostały poproszone o podzielenie się swoimi osobistymi doświadczeniami związanymi z różnymi formami przemocy oraz o określenie, jak często doświadczwały konkretnych rodzajów przemocy i jaki wpływ takie akty przemocy wywarły na ich życie. W ramach badania zgromadzono również informacje na temat zgłaszania i niezgłaszania przypadków przemocy policji oraz informacje na temat korzystania z pomocy innych służb powołanych w celu udzielania wsparcia ofiarom.

Wybrane wnioski i rozwiązania na przyszłość w zakresie reagowania na przypadki przemocy wobec kobiet

Wyniki badania FRA służą udzieleniu wsparcia decydentom i innym zainteresowanym podmiotom w przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet w całej UE. W oparciu o nie, FRA opracowała szereg szczegółowych opinii, które zostały przedstawione w głównych wynikach badania i sprawozdaniach podsumowujących (zob. ramka „Dodatkowe informacje”).

W niniejszym zestawieniu przedstawiono niektóre przykładowe wnioski z badania, które zamieszczono obok ogólnych rozważań jako potencjalne „rozwiązania na przyszłość” w obszarze reagowania na przypadki przemocy wobec kobiet.

Różnice między wynikami uzyskanymi w poszczególnych państwach

Różnice w częstotliwości dopuszczania się aktów przemocy wobec kobiet występujące pomiędzy państwami i w obrębie państw zwróciły uwagę również w innych badaniach. Należą do nich np. badanie dotyczące zdrowia kobiet i aktów przemocy domowej przeprowadzone przez Światową Organizację Zdrowia w 10 państwach oraz przeprowadzone w Stanach Zjednoczonych (US) krajowe badanie dotyczące aktów przemocy ze strony osób najbliższych i aktów przemocy seksualnej obejmujące 50 stanów USA.

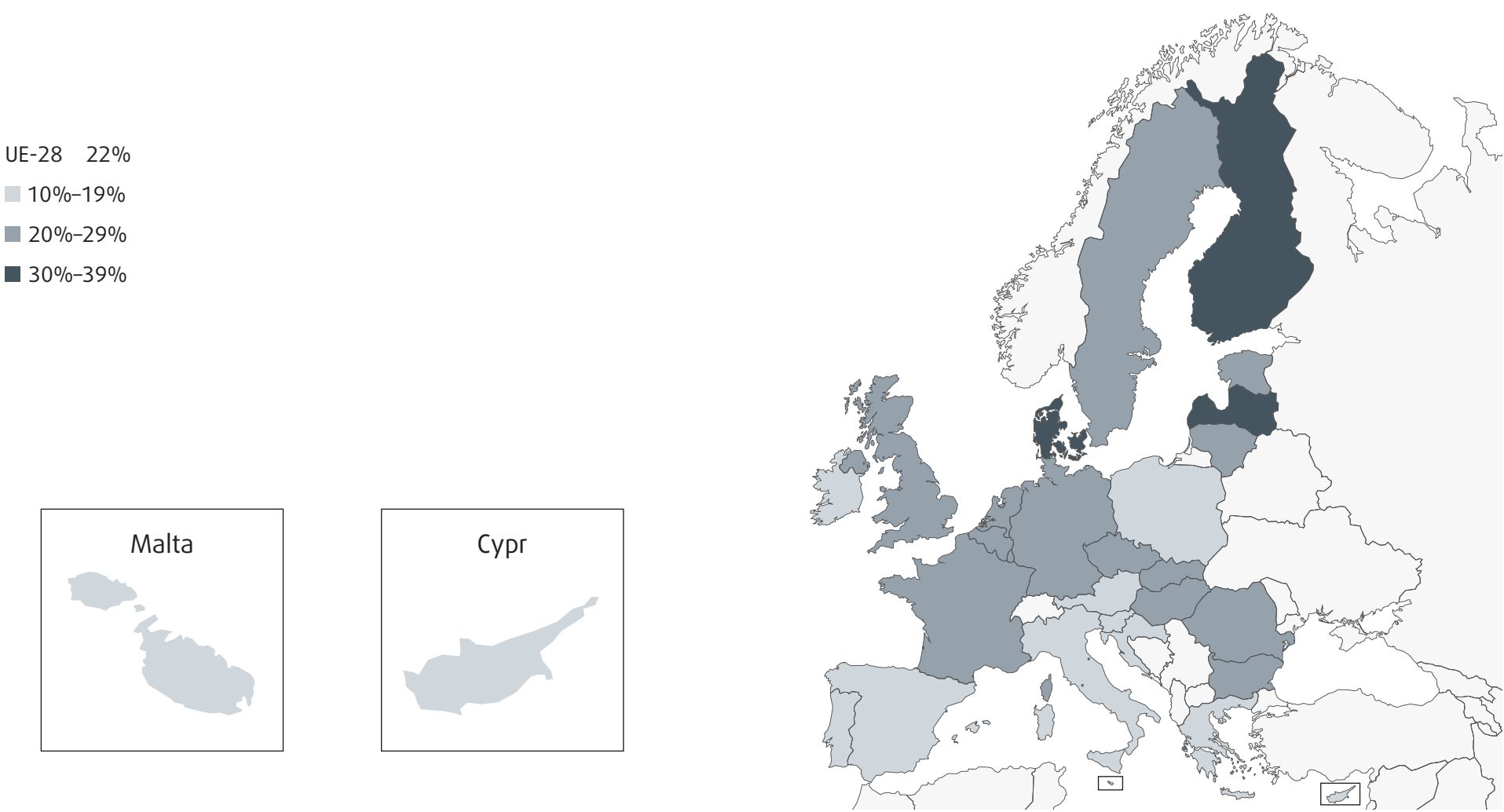
Poza faktycznymi różnicami w częstotliwości dopuszczania się aktów przemocy, obserwowane rozbieżności między państwami mogą wynikać również z innych dodatkowych czynników, takich jak: to, czy w danym państwie rozmawianie z innymi osobami, w tym z osobami przeprowadzającymi badania, na temat doświadczeń związanych z przemocą wobec kobiet postrzega się jako akceptowalne z kulturowego punktu widzenia; a także to, czy zwiększenie równouprawnienia płci w danym państwie mogłoby przyczynić się do zwiększenia częstotliwości zgłaszania aktów przemocy wobec kobiet z uwagi na fakt, że społeczeństwa o wyższym poziomie równouprawnienia reagowałyby na takie przypadki w bardziej otwarty i stanowczy sposób.

W sprawozdaniu przedstawiającym najważniejsze wyniki badania oraz w sprawozdaniu podsumowującym „W skrócie” odniesiono się do niektórych z potencjalnych przyczyn obserwowanych różnic. Aby zapoznać się ze szczegółowym zestawieniem wyników uzyskanych w poszczególnych państwach członkowskich UE, zob. internetowe narzędzie do przeglądania danych dołączone do badania: <http://fra.europa.eu/en/vaw-survey-results>.

Przemoc fizyczna

Okolo 13 milionów kobiet w UE doświadczyło przemocy fizycznej w okresie 12 miesięcy poprzedzających przeprowadzenie rozmów w ramach badania. Liczba ta odpowiada 7% wszystkich kobiet w wieku 18–74 lat w UE.¹

Rysunek 2: Kobiety, które doświadczały przemocy fizycznej i/lub seksualnej po ukończeniu 15. roku życia, UE-28 (%)

Źródło: Zbiór danych zgromadzonych w ramach badania FRA dotyczącego przemocy wobec kobiet ze względu na płeć, 2012 r.

¹ Zgodnie z informacjami zawartymi w internetowej bazie danych Eurostatu w dniu 1 stycznia 2013 r. na terytorium UE-28 zamieszkiwało 186 590 848 kobiet w wieku 18–74 lat, zob.: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (kod danych *demo_pjan*, data uzyskania dostępu – 16 sierpnia 2013 r.).

Przemoc seksualna

Około 3,7 miliona kobiet w UE doświadczyło przemocy seksualnej w okresie 12 miesięcy poprzedzających przeprowadzenie rozmów w ramach badania. Liczba ta odpowiada 2% wszystkich kobiet w wieku 18-74 lat w UE.

Rozwiązania na przyszłość: Przyszłe strategie UE na rzecz równouprawnienia płci mogą wykorzystywać wyniki niniejszych badań w celu uwzględnienia kluczowych obszarów wzbudzających obawy w kontekście doświadczeń kobiet związanych z przemocą. Przykładami takich obszarów są nowe lub niedawno rozpoznane formy przemocy wobec kobiet, takie jak prześladowanie (stalking) czy dopuszczane się nadużyć za pośrednictwem nowych technologii, a także te aspekty związane z aktami przemocy, które kobiety niedostatecznie często zgłaszają policji i organizacjom wspierającym ofiary przestępstw.

Rozwiązania na przyszłość: Biorąc pod uwagę skalę zjawiska przemocy wobec kobiet określoną w oparciu o wyniki badania i uwzględniając sytuację w obszarze wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych UE po wdrożeniu programu sztokholmskiego, należy zapewnić uznanie przemocy wobec kobiet za przypadek naruszenia praw podstawowych w unijnych ramach reagowania na przestępstwa i przypadki wiktymizacji wskutek przestępstw.

Jedna na 20 kobiet (5%) padła ofiarą gwałtu od momentu ukończenia 15. roku życia. Liczbę tę uzyskano w oparciu o odpowiedzi na pytanie „Od czasu ukończenia 15 roku życia do teraz, jak często była Pani zmuszana do odbycia stosunku seksualnego w sytuacji, w której została Pani obezwładniona lub w sytuacji, w której zadawano Pani ból w innej formie?”

W niektórych państwach członkowskich UE definicja prawna gwałtu wykracza poza przypadek użycia siły fizycznej przez sprawcę. Dlatego też skala zjawiska gwałtu w UE może być większa, niż przedstawiona wartość 5%.

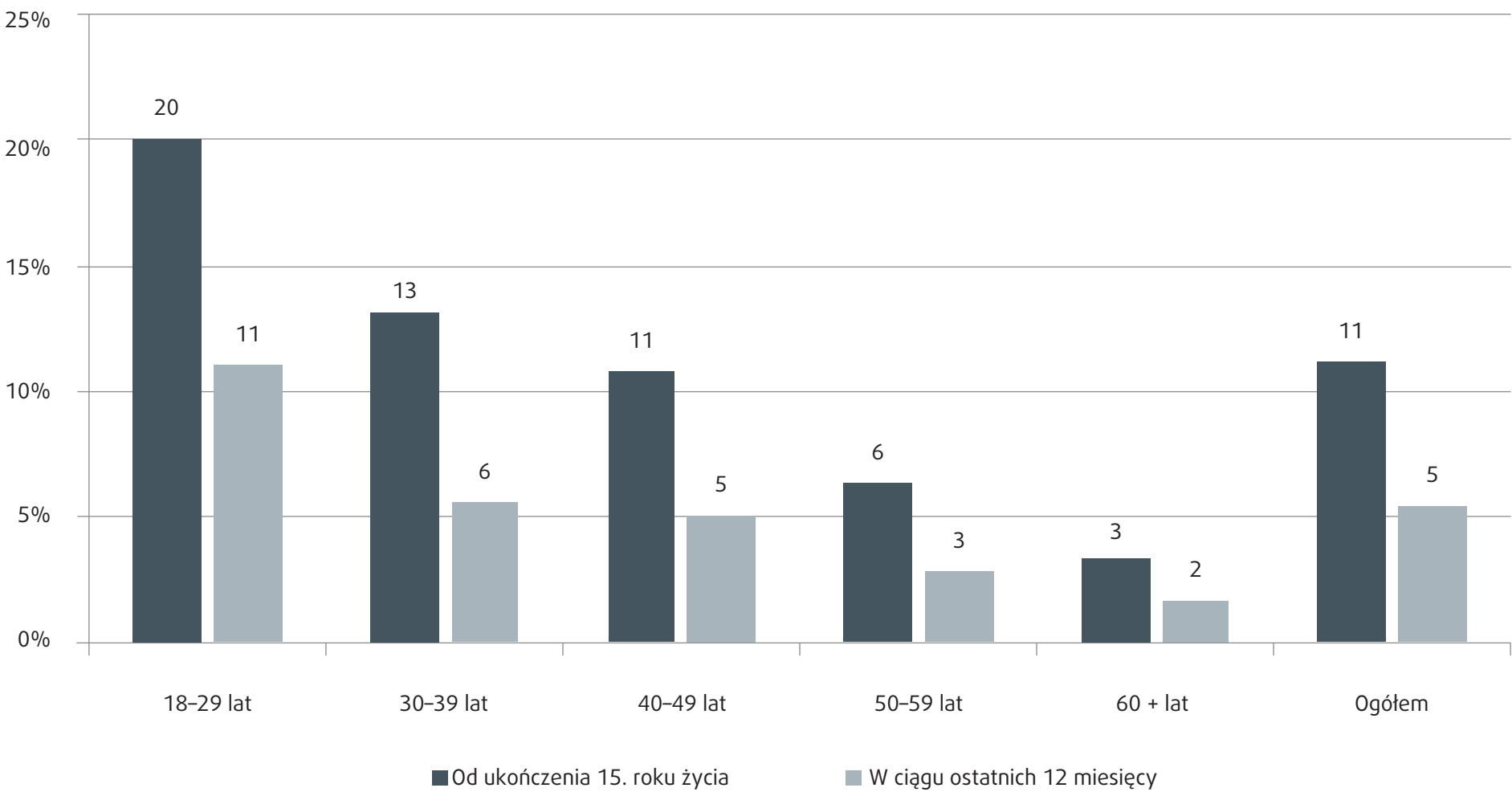
Rozwiązania na przyszłość: Przepisy dyrektywy w sprawie ofiar przestępstw mają zastosowanie do wszystkich ofiar przestępstw i odnoszą się w szczególności do ofiar przemocy ze względu na płeć oraz innych podatnych na przestępstwa ofiar. Dyrektywa zapewnia solidną podstawę, w oparciu o którą na poziomie państw członkowskich można opracowywać ukierunkowane działania służące zaspokojeniu potrzeb kobiet jako ofiar przemocy w zakresie wsparcia na rzecz ofiar i przeprowadzania interwencji w obszarze wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. W ramach przeprowadzanego przez Komisję Europejską przeglądu wdrażania dyrektywy można by ocenić, czy dyrektywa spełnia – w praktyce – potrzeby kobiet będących ofiarami przemocy i czy przyczynia się do ochrony przysługujących im praw.

Rozwiązania na przyszłość: UE powinna rozważyć możliwość przystąpienia do Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencja stambulska). Wspomniana konwencja stanowi obecnie najbardziej kompleksowy instrument regionalny odnoszący się do zjawiska przemocy wobec kobiet. Wyniki przeprowadzonego przez FRA badania powinny przyczynić się do ratyfikowania konwencji przez państwa członkowskie UE.

18% kobiet w UE-28 doświadczyło prześladowania po ukończeniu 15. roku życia, przy czym 5% kobiet doświadczyło prześladowania w okresie 12 miesięcy poprzedzających przeprowadzenie badania. Odsetek ten odpowiada 9 milionom kobiet w UE-28, które doświadczyły prześladowania w okresie 12 miesięcy poprzedzających przeprowadzenie badania.

Wynik ten uzyskano pytając kobiety, czy znalazły się w sytuacji, w której ta sama osoba wielokrotnie odnosiła się do nich w obraźliwy sposób lub groziła im, podejmując jedno z określonych działań; np. czy ta sama osoba wielokrotnie „Krążyła lub czekała przed Pani domem, miejscem pracy lub szkołą bez uzasadnionego powodu?”; lub „Wykonywała obraźliwe, zastraszające lub głucho, telefony?”.

Rysunek 3: Przypadki napastowania seksualnego za pomocą nowych technologii (cyberharrasment), którego kobiety doświadczały po ukończeniu 15. roku życia i w okresie 12 miesięcy poprzedzających przeprowadzenie rozmowy, w tym przypadki otrzymywania niechcianych i obraźliwych wiadomości e-mail lub SMS z wyraźnym podtekstem seksualnym, z podziałem na grupy wiekowe, UE-28 (%).

Uwagi: Spośród wszystkich kobiet, z wyjątkiem przypadków, w których odpowiedź na pytania o przypadki napastowania seksualnego za pomocą nowych technologii (cyberharrasment) brzmiała „nie dotyczy” (n= 35 820). 6 084 respondentki zaznaczyły kategorię „nie dotyczy” w obydwu rubrykach; w 98 przypadkach nie dysponowano informacjami na temat wieku.

Źródło: zbiór danych zgromadzonych w ramach badania FRA dotyczącego przemocy wobec kobiet ze względu na płeć, 2012 r.

Rozwiązania na przyszłość: Państwa członkowskie UE zachęca się do opracowywania konkretnych krajowych planów działań na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec kobiet, które powinny uwzględniać wyniki niniejszego badania w przypadku braku odpowiednich danych na szczeblu krajowym. Podmioty społeczeństwa obywatelskiego mające styczność z kobietami będącymi ofiarami przemocy powinny uczestniczyć w opracowywaniu planów działań, w celu zapewnienia, że plany te przyniosą praktyczne korzyści dla ofiar i będą zrównoważone.

Rozwiązania na przyszłość: W polityce UE w zakresie zatrudnienia, edukacji, zdrowia i technologii informacyjno-komunikacyjnych należy odnieść się do kwestii związanych z wpływem zjawiska przemocy wobec kobiet na wspomniane obszary. Powinno to znaleźć odzwierciedlenie w konkretnych interwencjach politycznych podejmowanych na szczeblu państw członkowskich oraz w krajowych planach działania dotyczących tych różnych obszarów.

Około 12% kobiet stwierdziło, że doświadczyło pewnej formy wykorzystywania seksualnego ze strony osoby dorosłej przed ukończeniem 15. roku życia, co odpowiada 21 milionom kobiet w UE.

Wyniki badania wskazują, że 30% kobiet, które były ofiarami wykorzystywania seksualnego ze strony byłego lub obecnego partnera, doświadczało również przemocy seksualnej w dzieciństwie, podczas gdy w przypadku kobiet, które nie były ofiarami wykorzystywania seksualnego w swoim obecnym lub dawnym związku, odsetek ten wynosił 10%.

Rozwiązania na przyszłość: UE powinna zapewnić, by mechanizmy finansowania służące dalszemu prowadzeniu prac w ramach programu DAPHNE i innych programów, które w różnym stopniu przyczyniają się do zwiększania poziomu ochrony dzieci, młodzieży i kobiet przed różnymi formami przemocy, mogły zostać wykorzystane do zapewnienia dodatkowego wsparcia na rzecz badań i prac prowadzonych przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego zajmujące się zjawiskiem przemocy wobec kobiet. W szczególności należy zapewnić dodatkowe finansowanie na rzecz działań w obszarze przemocy wobec kobiet prowadzonych przez służby oferujące ukierunkowane usługi wspierania ofiar.

Rozwiązania na przyszłość: Na szczeblu UE i na szczeblu państw członkowskich należy wzmocnić podejście do kobiet jako do ofiar przemocy ukierunkowane na dobro ofiary i zapewnienie ochrony przysługujących jej praw. W ostatnich latach w wielu państwach członkowskich odnotowano przypadki pozytywnych zmian w tym zakresie, związane m.in. z uznaniem aktów przemocy „domowej” lub przemocy ze strony najbliższych za przestępstwa ścigane z urzędu, a nie za przestępstwa wymagające zgłoszenia przez osobę prywatną.

Rozwiązania na przyszłość: Państwa członkowskie UE powinny podkreślić swoje

zaangażowanie na rzecz regularnego gromadzenia danych dotyczących różnych form przemocy wobec kobiet. Umożliwiłoby to zgromadzenie danych na potrzeby opracowania działań politycznych i działań podejmowanych w kontekście lokalnym. Wspomniany proces gromadzenia danych mógłby być wspierany przez Eurostat i odpowiednie grupy ekspertów funkcjonujące w jego ramach i mógłby być wykorzystywany do przekazywania danych właściwym organom monitorującym ONZ i Rady Europy, a także Europejskiemu Instytutowi ds. Równości Kobiet i Mężczyzn.

Połowa wszystkich kobiet w UE (53%) przynajmniej od czasu do czasu unika określonych sytuacji lub miejsc z obawy, że staną się ofiarą napaści fizycznej lub napaści na tle seksualnym. Dla porównania, istniejące badania w zakresie wiktymizacji wskutek przestępstw i lęku przed przestępczością wskazują, że odsetek mężczyzn ograniczających swoją swobodę przemieszczania się ze wspomnianych względów jest znacznie niższy.

Rozwiązania na przyszłość: Należy rozwinąć polityki UE oraz polityki i plany działania państw członkowskich w zakresie zwalczania przemocy wobec kobiet w oparciu o przedstawione bezpośrednio przez kobiety informacje na temat ich doświadczeń związanych z przemocą. Dane na temat doświadczeń kobiet związanych z przemocą należy gromadzić niezależnie od danych administracyjnych i danych gromadzonych przez wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych, ponieważ te ostatnie nie obejmują większości niezgłoszonych przypadków wiktymizacji. UE i państwa członkowskie powinny wspierać i finansować badania, podejmując wspólne wysiłki na rzecz ujawnienia informacji na temat skali i charakteru przemocy, której doświadczają kobiety. Wspomniane badania można powtarzać co kilka lat, aby zbadać zmiany zachodzące w miarę upływu czasu.

Dalsze informacje:

W opracowanym przez FRA sprawozdaniu podsumowującym ustalenia z badania – **Przemoc wobec kobiet: badanie przeprowadzone w skali UE. Wyniki w skrócie** – przedstawiono przegląd wybranych wyników badania oraz najważniejsze wnioski wyciągnięte na podstawie tych ustaleń: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-results-at-a-glance>.

Sprawozdanie przedstawiające najważniejsze wyniki badania – Przemoc wobec kobiet: badanie przeprowadzone w skali UE. Sprawozdanie przedstawiające najważniejsze wyniki (**Violence against women: an EU-wide survey. Main results**) – zawiera kompleksowy przegląd ustaleń poczynionych w oparciu o dane z badania, a także szereg szczegółowych opinii sporządzonych specjalnie w celu odniesienia się do wyników dotyczących różnych rodzajów przemocy wobec kobiet, takich jak przemoc fizyczna i seksualna, molestowanie seksualne i prześladowanie, z których wszystkie zostały omówione w poszczególnych rozdziałach sprawozdania: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-main-results>.

Aby uzyskać dostęp do **internetowego narzędzia do przeglądania danych** zawartych w wynikach badania dotyczącego przemocy wobec kobiet ze względu na płeć, zob.: <http://fra.europa.eu/en/vaw-survey-results>.

Aby zapoznać się ze szczegółowymi informacjami na temat metodyki zastosowanej w badaniu – Przemoc wobec kobiet: badanie przeprowadzone w skali UE. Sprawozdanie techniczne (**Violence against women: An EU-wide survey. Technical report**) – zob.: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-technical-report>.